

Ірина ПЛОТНІКОВА,
краєзнавець,
м.Київ

Життєпис Густинського монастиря

У важкій для України часи наступу католицизму духовною зброєю ставали освіта, культура, осередками яких й були монастирі. Один з них – православний монастир на острові Густинь (близько м. Прилуки).

У 1600 році декілька ченців, доставши благословення архімандрита Києво-Печерської лаври Є.Плетенецького, усамітнилися у Межигір'ї, а потім вирішили шукати місце для нової обителі. Оглядаючи задніпровські пустельні місця та береги річки Удай, натрапили на острів Густинь. Місцевість виявилася надзвичайно мальовничою, до того ж захищеною самою природою: оточена звивистою річкою Удаєм, болотами, густим лісом (звідки й походить сама назва “Густинь”), вона сприяла усамітненості обителі. Створене після церков-

ної Брестської унії у 1596 р., під час сплеску визвольної боротьби українського народу, Густинський монастир став оплотом православ'я, центром культури. До нього сходилась монастирська братія, прилучались видатні діячі.

Настоятелем заснованого монастиря був певний час Іосаф, його змінив ігумен Антонієвих печер Ісайя Копинський, якого “прикликав князь Михайло Вишневецький для уладження Густинського монастиря”¹. Землі обителі були власністю магнатів Вишневецьких, і 1615 р. М.Вишневецький дав монастирю грамоту на володіння островом Густинь. Його дружина Раїна (Ірина Могилянка, дочка молдавського господаря І.Могили, двоюрідна сестра Петра Могили) після смерті чоловіка не тільки підтвердила функції,

⁴ Малиновський А. Повестование о древних сношениях России с Францией. – 1825. – РДАДА. – Ф.181. Спр. 1110. Арк. 11 об. – 15. Публікація // Исторический архив. – 1996. – № 1. Тимирязев В. Французская королева Анна Ярославна // Исторический вестник. – 1894. – январь.

⁵ Три останні королі – Бурбони – Людовики XVI та XVIII, а також Карл X – були рідними братами, онуками короля Людовика XV Бурбона. Наймолодший з них, Карл X, мав двох синів – Луї-Антуана, герцога Ангулемського, який помер бездітним, та Шарля Фердинанда, герцога Беррійського, якого було вбито 1820 року. Зі смертю ж сина Шарля Фердинанда – Анрі-Шарля-Фердинанда-Марії Дієдонне, герцога Бордосського у 1883 році, старша гілка Бурбонів увірвалася.

але й виступила засновницею, за участю І.Копинського, чоловічих Густинського та Мгарського (під Лубнами) і жіночого Ладинського (біля с. Ладин) монастирів. Згодом знаменитим стане Густинський, а інші два – на якийсь час були його скитами, а потім стали самостійними монастирями. Заповідаючи маєтки монастирям, Р.Вишневецька проклінала всіх хто завдасть шкоди православию. Не знала вона, що її син Ієремія буде воювати з козаками, стане гнобителем православля. Але ж саме на його землях знаходились підпорядковані І.Копинському монастирі. Спираючись на родинні зв'язки, П.Могила вирішив забрати їх з-під опіки І.Копинського. Боротьба за монастирі тривала не один рік. Густинський монастир був неофіційним центром зв'язків України, Росії та Молдови.

Становище православної церкви було важким. Під час козацьких повстань проти унії обитель неодноразово палала, руйнувалася. 1639 р. П.Могила побачив її винищеною пожежами. За його дорученням, ігумен Ілля Торський відбудував монастир. Після смерті П.Могили, за його заповітом, частина його майна відійшла монастирю.

У 1648 р. монастир було знову зруйновано повстанцями. Б.Хмельницький взяв його під свою опіку, що підтвердила універсалом 1655 р. Г.Хмельницька. Але 1671 р. обитель знову запалала.

У другій половині XVII ст. Густинський монастир відвідав Антіохійський патріарх Макарій – третій патріарх після Єрусалимського та Константинопольського, що побували у монастирі. Згодом подорож патріарха описав його син Павло Алепський, відзначаючи високий мистецький рівень споруд монастиря².

То був час, коли точилася боротьба за православну віру й посилювалася роль монастирів. Гетьмани, заможні люди робили внески і до Густинського монастиря: дарували землі, будинки, пасовиська, сади, села, хутори. Монастир і сам придбав землі у Прилуцькому, Роменському, Путивльському повітах. Опікувався монастирем гетьман Іван Самойлович. Його коштом було збудовано трапезне церкву і соборний Троїцький храм (1676 р.), що його висвятить архієпископ Чернігівський Лазар Баранович. Іван Мазепа теж розбудував Густинський монастир, зокрема звів кам'яну церкву Успення Богородиці.

Наприкінці XVIII ст. Густинський монастир був найвизначнішим з монастирів, “другою лаврою”. Але Україну перетворюють у намісництво імперії, починається секуляризація церковних земель, що боляче вдарило по українській церкві. Київська митрополія втратила своє значення, багато монастирів було ліквідовано. За Катерини II, у 1786 р., Густинський монастир знов перетворено на позаштатний, а 1799 – взагалі закрито. Монастирські споруди руйнувалися, все приходило в запустіння. 1805 р. частина споруд була продана на торгах за цеглу, тоді ж розібрали й фортечні вежі. Майже нічого не залишилося від найцікавішої

оборонної споруди – Варваринської надбрамної церкви-вежі. У руїнах монастиря простояв до 40-х років XIX ст. Про відродження монастиря, його давньої слави почав дбати архієпископ Полтавський Гедеон. На захист монастиря виступив історик М.Арендаренко, завдяки якому на кошти князя М.Рєпніна 1843 р. Густинський монастир було відкрито, а 1844 р. обитель була офіційно освячена й проіснувала до 1924 р., – тоді більшовики закрили його і перетворили на колонію для безпритульних. Храми було пограбовано, ікони винищено. Монастир могли підірвати, якби не зусилля вчених, зокрема професора М.Макаренка. Відомо ж, тоді, як і наприкінці XVIII ст., винищувалось усе, що могло нагадувати козаччину.

З 1944 до 1959 р. монастир діяв, було в ньому 80 чорниць із зруйнованого Ладанського монастиря. Потім його знову закрили і розмістили там неврологічний інтернат. 1999 р. Густинський монастир відроджується знову як жіночий. Нині ведуться відновні роботи. Очолює його ігумена Віра, керуючи і монастирським господарством. Така коротка історія Густинського монастиря. Проте, значення його для історії і культури України неоціненне.

У часи активної діяльності в стінах монастиря народжувалась богословська та історична література. Примітну роль відіграли твори ігумена Межигірського, Києво-Братського і Густинського монастирів Ісайї Копинського³, якого 1631 р. було обрано київським митрополитом. Саме в його присутності Р.Могилянка закликала сина залишитись вірним батьківській вірі. Церковники брали участь у політичних справах, релігійній полеміці. Духовне правління Лівобережною Україною патріарх царгородський доручив Лазарю Барановичу, церковному діячеві й письменнику, чие ім'я, як уже згадувалось, пов'язане з Густинським монастирем.

Не можна не згадати сподвижницьке життя Данила Туптала⁴, який з часом став митрополитом Дмитрієм Ростовським. Киянин, син українського сотника Сави Туптала, він був вихідцем з Києво-Братського колегіуму, прийняв чернецтво у Києво-Кирилівському монастирі, в Густинському став ієрохенцем і прославився як автор історичних, богословських, літературних творів, особливо ж капітальної праці “Четьи-Минеи”. Ще в молоді роки він звернув на себе увагу неабиякою творчою обдарованістю, а на 25-у році усамітвився для наукових занять у Густинському монастирі. Звідси почав свій шлях проповідника.

Острозький, Межигірський, Густинський літописи відкрили нові сторінки в українській історичній прозі, але Густинський є найцінніший і найдостовірніший. Це твір про Україну в контексті світової історії, де містяться відомості про її зв'язки з Росією, про литовських князів, шляхетську Польщу, про турків і татар та боротьбу з ними. Оригінал його не зберігся, він дійшов до нас у пізніших списках. Про Густинський літопис ми дізнаємося з двох видань, одне з яких – зібрання літописних матеріалів, виданих 1843 року в Петербурзі⁵, друге – ви-

дання Московського університету 1848 року, здійснене О.Бодянським⁶. Перше розпочинається з характеристик складових частин списку, зробленого ієрохенцем Густинського монастиря Михайлом Лосицьким, з його передмовою. Воно не включало Густинський літопис у повному обсязі, зокрема був відсутній “Літописець” – монастирський літопис Густинської обителі, не було тут й інших розділів, як, наприклад, “Літописець о нашомъ Російскомъ народѣ”. Але головне – в ньому була надрукована “Кройніка” – частина літопису, що охоплює період 842 – 1597 рр.

Подальші події, після 1600 року, висвітлені у хроніці Густинського монастиря, що має назву: “Літописець о первомъ зачатїи і созданїи святаго обители монастиря Густинського” (тобто список, зроблений М.Лосицьким у 1670 році з якогось попереднього примірника). Ця частина літопису увійшла в зібрання літописних матеріалів, видах 1848 року під загальною назвою “Кройніка”. У додатку до Іпатіївського літопису⁷ подано список Густинського літопису XVII ст., а також Мгарський та Архівний списки цього літопису.

“Кройніка” розповідає про давно минулі часи, “от потоу первого мира и столпотворения, и разделение язык, и разсеяния по всей вселенной, и о разныхъ народахъ, также и о початку славенского Російскогого народу и егда седе Киев и како крести благоверныхъ кн. Володимир Русскую землю, и о великомъ князении Киевскомъ, и о греческихъ царяхъ...” На початку – це скорочений Іпатіївський літопис. Виклад має розділи: про Кия, чому народ Руссю називається, про початок словянської писемності, про Володимира і всіх князів, про великокняжі часи й роздробленості Русі. Важливі записи про Київ уміщені під 1243 роком. Літописець повторює внесені до староруського літопису XI-XII ст. легенди про смерть Олега від укусу змії, що виповзла з черепа коня, котрий, за висловом автора, “давно уже здох”, розповідає про хрещення Русі, про Святополка Окаянного, з могили якого “и до сего дне исходитъ злий смрат”.

Літописець веде розповідь про словян-русів, звертається до давніх і до ближчих йому часів. сповіщає про набіги татар, які “езде огнем и мечемъ пусту даюше землю, и отъ ведоша самыхъ людей в плен около пятьдесятъ тысячей”. Виклад подій в частині літопису, близькій до Іпатіївського, закінчується 1515 р.

Далі йдеться про походження козаків від словян-русів. 1516 р. – “сіє лето начашася на Украинѣ козаки”. І розповідає літописець, звідки вони беруть початок, про їхні звичаї і закони: козаки “старейшину себе избирають спосередь себе, мужа храбра и смысленна, по свему древнему обычаю; живутъ же всегда на Запорожю..., а на зиму расходятъ каждо во свой град...” Далі подаються відомості про події 1516-1597 рр., розповідається “О унії, како почася ві Русской земель”, про Брестський собор, де зібралось духовенство, що зрадило свій народ, уклавши з Польщею й Вати-

каном церковну унію. У цій частині, порівняно з іншими джерелами, Густинський літопис найдостовірніший. Викладаючи історію своєю землі літописець вживає назву, що побутували тоді в письменстві – Русь, Рос.

Автор літопису користувався великою кількістю українських літописів – від давнішого Київського до Галицько-Волинського, а також міськими хроніками – кам’янецькою, брацлавською, холмською, львівською, витягами із зводів. Починаючи з XIV ст., Густинський літопис містить витяги із польських і деяких втрачених “Руськихъ временниковъ”, запозичення з латинських і польських джерел XVI ст., вміщує і самостійні статті, даючи власні оцінки подіям. Його вважали компілятивним, але це, певніше, зразок свідомої переробки джерел, він є “прекрасною компіляцією”⁹, що вдумливо використовує не лише історичний матеріал, а й географічну літературу, Патерик Печерський. Це “оригінальний твір, побудований на значному використанні різних джерел”¹⁰, посилання на які зроблені на полях. У літописі знаходимо відгомін давньоруської літописної традиції, місток, перекинаний до інших часів. Він узагальнив староруське літописання XI-XIII століть, візантійські, литовські, польські, західноєвропейські хроніки. Літописець вільно оперував античними і середньовічними літературою; часто використання іноземних джерел засвідчують, яким чималим зібранням історичної, проповідницької та життєвої літератури він користувався. І всю її треба було мати під рукою, що під силу було лише високоосвіченій людині, добре зорієнтованій у багатстві монастирських книгозховищ. Автор звертається до грецьких істориків, до польських хроністів Я.Длугоша, М.Кромера, Мартина та Йоахіма Бельських, М.Стрийковського, італійця О.Гаваньїні, життєві візантійських і місцевих святих, творів Василя Великого, Григорія Богослова, Іоанна Златоуста, Августина Блаженного, до хронік з бібліотеки П.Могили.

Літописець наголошував на значенні градації своєї землі, говорив про любов до неї. Він запитує: “Для чого кожному чоловікові читанье гисторїи єсть барзо потрібно?” І сам відповідає: “Коли б не описано і світові не оголошено, разом з тілом безвісті все пішло б у землю, і люди б, як у темряві, перебували б, не знали б, що в минулі віки діялося”. Тривожно обривається літопис думками про долю рідної землі.

Праця літописця заповнила лагуни, охопивши події XIV–XV ст., адже до нашого часу уціліла незначна кількість літературних пам’яток цього періоду.

1848 року відомий славист, збирач пам’яток давньої писемності, професор кафедри історії та словянських нарід Московського університету Осип Бодянський із своєю передмовою видав “Літописець о первомъ зачатїи и созданїи святаго обители монастиря Густинського”. У додатку до нього вміщено “Алфавитъ духовный І.Копинсько-

го”, “Пункта” священникам, постанова Копинського “подданным, як мають панщину робити”, його ж лист до князя Корибута Вишневецького. Велика заслуга О.Бодяньського, секретаря “Общества истории и древностей”, що він опублікував багато матеріалів з історії України, пам'яток української писемності, основні козацькі літописи.

“Літописець”, хронологічні межі якого 1600-1640 рр., продовжив “Кройніку”. Він уже пов'язаний з історією (подається за ігуменствами) монастиря як одного з осередків боротьби проти католицизму на Лівобережжі. В ньому йдеться про опір селянства, козацтва й міщан наступові уній, про перебування в Україні ієрусалимського патріарха Феофана у 1620 р., коли, за вимогою гетьмана Сагайдачного, було відновлено православну митрополію, ліквідовану за Брестською унією 1596 р. Літописець розповідає про приїзди до Густинського монастиря І.Копинського, як його було висвячено тут першим на єпископа. Далі автор викриває верхівку православного духовенства України й Білорусії, що зрадила свій народ, уклавши унію. В цій частині, порівняно з іншими тогочасними хроніками, Густинський літопис є найдостовірнішим. Монастирський літопис близький до житійної, релігійно-філософської літератури. Додані до літопису й описи див (під час видання в XIX ст. були опущені), цікаві з точки зору народного побуту, тогочасної української мови.

Літописання Густинського монастиря продовжив літопис Мгарського¹¹ монастиря, що охоплює події 1682 – 1775 років. Автори працювали в традиції зводів. Взірцем для монастирських авторів лишалося старе київське літописання, хоча і в першій половині XVII ст. Київ усе ще зберігав стародавню традицію книгописання.

Хто ж приховується під маскою автора Густинського літопису? Про авторство та час написання цієї пам'ятки достовірних відомостей не існує. Дослідники вивчали це питання, припускаючи різні відповіді. Можливо, було кілька авторів. Адже одній людині важко було б подолати всі труднощі у написанні такої величезної праці. Треба було дбати й про продовження попереднього викладу, і про висвітлення сучасних авторів подій.

Монастирський літопис, отже, творився у Густинському монастирі. Це не викликає сумніву. А в які часи? Що стосується “Кройніки”, то А.Єршов гадав, що написана вона була між 1623-1627 роками. Але детальний виклад подій завершується 1597 роком. То, можливо, літопис було складено раніше, а потім доповнено відповідно до нових подій уже іншими літописцями, бо автор мав невідкладно взяти участь у подіях після 1596 р. – по укладанні Брестської унії, коли загострилась міжрелігійна боротьба?

А.Єршов¹² першим висловив припущення, що автором Густинського літопису був автор “Палінодії” (а вона створювалась у 1619-1622 рр.) – Захарія Копистенський¹³, богослов, полеміст, проповідник та історик, що належав до людей, які

“стояли на рівні високих гуманістичних ідей, були тим своєрідним мостом, який еднав тодішнє українство з Європою”¹⁴. Мудрий книжник, достовірний у своїх писаннях, перекладач, редактор, видавець, він став наступником Є.Плетенського – архимандритом Києво-Печерської лаври. Протягом 1616-1627 рр. у друкарні Лаври з'являлися видання, у яких зустрічалося ім'я З.Копистенського як автора передмов. З любов'ю писав він про “россов”, свій “славный и благословенный народ”, про козацтво. Його авторство щодо Густинського літопису цілком вірогідне ще й тому, що текстологічний аналіз його творів і літопису відкриває спільні використані джерела¹⁵, зокрема збірники слов'янських рукописів, народні перекази. Додаткові відомості давали йому написи на образах, малюнки на їхніх стінках. З.Копистенський був обізнаний з творами величезної кількості письменників, істориків, з літописами, хроніками, давніми богослужбеними книгами. Часті послання на “Палінодію” ймовірно обумовлені ґрунтовністю власного твору, який було закінчено перед написанням літопису. Якщо припустити, що автор Густинського літопису – З.Копистенський, то час завершення цієї праці має бути не пізніше 1627 р. – року його смерті.

Автора Густинського літопису можна вважати першим істориком українського козацтва, який вплинув на українську історіографію XVII-XVIII ст. Його наступники – Грабянка, Самовидець користувались Густинським літописом, вплив якого відчутний у “Патерику” С.Косова, “Синописі” І.Гізеля та в інших творах.

Густинський літопис був “останнім відгомонам старовинного київського чернечого літописання XI-XII століть” і проніс літописну традицію “крізь сім століть, від “Повести віремених лет” до українських літописів XVII століття...”¹⁶ Церковні книжники, літописці наголошували, що козацька Україна – продовження Київської Русі.

Історіографічна цінність Густинського літопису полягає в тому, що в оригінальній своїй частині він передає духовну атмосферу в Україні, наголошує на найгостріших питаннях тогочасності. До нього, як до рідкісного джерела зверталися вчені, письменники, люди творчої праці користувалися ним і на зламі XIX-XX ст.

Ця неординарна пам'ятка українського літописання заслуговує на те, щоб її видали сьогодні. Завдяки їй ми дізнаємося ще й про достовірну історію монастиря як осередку малярства й оригінальної архітектури.

У полум'ї декількох пожеж XVII ст. майже всі дерев'яні споруди Густинського монастиря загинули. З часом будуються кам'яні на зразок дерев'яних, прикрашаються розписами.

Для вивчення Густинського монастиря великий інтерес становить “Подорож антиохійського патріарха Макарія в Росію в середині XVII століття, описана його сином архидияконом Павлом Алепським”, де згадується дерев'яна церква Св.

Трійці, що була взірцем п'ятибанної церкви того часу. Про іконостас її написано так: "ні величний іконостас святої Софії, ні печерський – обидва не можуть зрівнятися навіть малою часткою з досконалістю Густинського іконостасу... ніде більше мистецтво дерев'яного різьблення вже не підіймалося на таку височінь, як у Густині..."

Архітектурний ансамбль Густинського монастиря складався упродовж XVII-XVIII століть. Він репрезентував золотий вік українського бароко. Яскравим взірцем оригінального українського зодчества XVII ст. став Троїцький собор. Зведений він був у 1676 р. на кошти гетьмана Івана Самойловича й увібрив у себе все краще з української церковної архітектури цієї доби, яка сприйняла традиції дерев'яного українського зодчества. Троїцький собор був центром монастирського ансамблю доби блискучого розквіту українського зодчества, яке зберегло пронесені крізь віки традиції Київської Русі й, додавши кращі риси дерев'яного церковного будівництва, ренесансу й бароко, створило свій власний архітектурний стиль. Ренесансна естетика вбралась у барокові шати, "краса козацького мистецтва породила легенду про золоте життя під булавою гетьманів"¹⁷.

Самобутній ансамбль Густинського монастиря оточували келії з Варваринською церквою, Петропавлівська церква, що нагадує церкву Всіх Святих Києво-Печерської лаври, Трапезна церква, Воскресіння, а також зведена на кошти І.Самойловича Миколаївська надбрамна церква-дзвіниця. Оперізував монастир мур – рідкісний взірць оборонної архітектури. Тут цікаво вирішено інтер'єр Троїцького собору, де ярусність вікон та ніш, які слугували місцями для козацької старшини, надавали йому подібності до театральної зали. Стіни були прикрашені фресками, що належали до кращих взірців монастирського живопису XVII ст. За свідченням Т.Г.Шевченка¹⁶, були там і портрети Вишневецького та Самойловича. Під час неодноразових пожеж і руйнацій загинув і живопис. Коли у XIX ст. відбудовували монастир, було попсовано чудову архітектуру, винищено старовинні фрески. Після відновлення монастиря на кошти Репніних В.Репніна дбала про оздоблення собору. З'явився новий іконостас з чудотворною іконою Густинської Богоматері, на хорах собору – портрет роду Горленків. Собор чув голос архієпископа Чернігівського Л.Барановича, що висвятив собор у 1675 р. й тоді ж рукоположив до сану ієрарха ієродиякона Димитрія, майбутнього митрополита Ростовського.

Становлять інтерес поховання Густинського монастиря, який був духовним осередком знаних місцевих родів. Під Троїцьким собором знаходились сімейні усипальні Горленків¹⁸ та Маркевичів. Там було поховано Лазаря Горленка, який тричі обирався прилуцьким полковником, дав про монастир. Його було вбито під час повстання 1687 р., коли козаки, дізнавшись про арешт гетьмана Самойловича, збунтувались. Різні покоління

роду Горленків були полковниками. Димитрій – прилуцький полковник – приєднався до Мазепи й постраждав разом із родиною. Відомий святий Іоасаф Горленко – свого часу архімандрит Мгарського монастиря, білгородський єпископ, відомий письменник.

Рід Маркевичів, чия усипальниця теж була в Троїцькому соборі, також пов'язаний з монастирем: «Основатель рода Марк выстроил в Прилуках в Густынском монастыре церковь...»¹⁹ Цікаві праці залишили представники цього роду, зокрема відомий історик М. Маркевич.

Під церквою Воскресіння знаходиться усипальня князів Репніних. М.В.Репнін був фельдмаршалом, у якого служили Суворов, Потьомкін, Кутузов. Військовий і державний діяч, герой Вітчизняної війни 1812 р., він був свого часу знаменитою людиною. Його онук М.Г.Репнін-Волконський спілкувався з автономією України, склав проект відновлення козацьких полків, зібравши в Полтаві культурні сили, створив театр, що його очолював І.Котляревський, викупив з кріпацтва актора М.Щепкіна, своїм коштом видав "Історію Малороссии", автор якої Д.Бантшиш-Каменський працював у нього й написав до неї розділ про битву під Берестечком. Коштом Репніних Густинський монастир відбудовувався. М.Репнін-Волконський²⁰ заповідав поховати його у цьому монастирі в родовій усипальні, що й відбулося у січні 1845 р. З яготинського маєтку люди несли його труну на руках до самого монастиря. В ньому похована і його дружина В.О. Репніна, онука останнього гетьмана України К.Розумовського. Але надія Репніних знайти тут вічний спокій не здійснилась. Більшовики жорстоко розправились із некрополем після жовтневого перевороту 1917р.: повикидали труни й останки похованих, усипальню перетворили на льох, у якому тримали діжки із соліннями. Сьогодні склепи відновлено: уламки мармурових дощок зібрані, укріплені в стінах усипальні та ін.

Розповідаючи про Густинський монастир, не можна поминути відомого факту, – в ньому весною та на початку літа 1845 р. побував Т.Г.Шевченко. В його особі монастир мав свого історика, письменника, живописця. Про художні замальовки знаходимо згадки в його повістях "Наймичка" і "Музикант". Не всі вони збереглися, але ті, що є, то нині – неоціненна допомога реставраторам. Саме за чудовим описом у повісті "Музикант" можна уявити, яким був монастир у час відвідин його Т.Г.Шевченком: "Если вы, благосклонный читатель, любитель отечественной старины, то, проезжая город Прилуки Полтавской губернии, совету вам остановиться на сутки в этом городе... и посетите полуразрушенный монастырь Густыню... Это настоящее Сенклерское аббатство. Тут все есть: и канал глубокий и широкий, когда-то наполнявшийся водою из тихого Удая, и вал, и на валу высокая каменная зубчатая стена со внутренними ходами и бойницами, и бесконечные склепы

или подземелья, и надгробные плиты, вросшие в землю, между огромными суховерхими дубами». Оглядав Т.Шевченко Густинський монастир у супроводі вченого протоієрея Іллі Бодяньського²², родича видавця Густинського літопису Осипа Бодяньського.

Старовинні графічні матеріали, що збереглися, дають уявлення про вигляд Густинського монастиря, коли це був цілісний оригінальний ансамбль вишуканої архітектури. Зараз річка відступила, і монастир втратив своє острівне місцеположення. Ще здалеку, з дороги, що веде до нього, привертають увагу білі стіни споруд, церковні маківки, розмаїття їх силуетів, що то проглядають серед пишної зелені дерев, то віддзеркалюються у воді.

Густинський монастир залишається відгомном буремних подій, що прошуміли в Україні, свідком давньої високої культури, яку творили визначні люди своєї землі. Сьогодні настав час його відродження: Густинський монастир, у якому був створений знаменитий літопис, включений до списку пам'яток України, які підлягають першочерговій реставрації. То чи не час повернути Густинський літопис на його рідну землю, у стіни, де він творився, і всупереч численним пожежам і збройним сутичкам зберігся, дійшов до наших днів, та нині знаходиться далеко від своєї обителі?

Примітки

1. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – Л., 1918. – С. 208.
2. Путешествие антиохийского патриарха Макария в Украину в половине 17 века, описанное его сыном архидиаконом Павлом Алеппским. – М., 1897.
3. Додаток до "Летописи монастыря Густинского". – Чтения в О-ве истории и древностей рос. при Моск. ун-те. 1848, кн. 8 (год третий).
4. Огієнко І. Життєписи великих українців. – К., 1999. – С. 248.
5. Полн. Собр. Рус. Летописей, изд. По Высоч. Повелен. Археогр. Комис. – СПб., 1843. – С.231-373. До Рос. Имп. Археогр. Комис. було передано список літопису з Санкт-Пет. Публ. б-ки. Видання "ПСРЛ" було по-

вторене на початку ХХ ст.

6. Летопись монастыря Густинского. – Чтения в Импер. Об-ве истории и древностей рос. при Моск. ун-те. – 1848. – Кн.8 (год третий). Комісія для розгляду давніх актів при Київ. ун-ті видавала українські літописи, відшукані на Правобережжі, в "Архиве Юго-Западной России". Депо надсилалося до Москви О.Бодяньському.

7. Ипатьевская летопись. "ПСРЛ". – СПб, 1843. – Т.2. – С.231 – 373.

9. Иконников В.С. Опыт русской историографии. К., 1908. Т.11, Кн.2. С.1520.

10. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. – Л., 1999. – С.131-132.

11. Рукопис Мгарського монастиря зберігається в ЦНБ АНУ ім.Вернадського і в Харківській науковій бібліотеці ім.В.Г.Короленка.

12. Ершов А. Коли і хто написав Густинський літопис? – Записки Наук. Т-ва ім.Шевченка. – 1930. – Т.100. – С.205-211.

13. Копистенський З. Палінодія, или Книга обороні католичесной святой апостолской восточной церкви и святых патриархов, и о греках, и о россох христіанех.

14. Слабошпицький М. Українські меценати. – К., 2001. – С.45.

15. Марченко М.І. Історія української культури. – К., 1961. – Т.3.

16. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів у 12-ти т. – К., 1993. – Т.3. – С.131.

17. Макаров А. Світло українського бароко. – К., 1994. – С.187.

18. Матеріали до його біографії зібрав і видав князь Д.Жевахов. Життє Горленка написане І.Квіткою; за нічною лінією Св. Іосаф Горленко належав до роду Г.Квітки-Основ'яненка. Письменник В.П.Горленко став найініціативнішим шанувальником історичного минулого цього краю, збирав рукописи, описані Г.Чепом, допомагав М.Костомарову. Всі представники роду писали про українську минувшину.

19. Косачевская Е.М., Н.А.Маукевич. – Л., 1987.

20. Князь М.Репнін-Волконський надихнув Л.Толстого на створення образу Андрія Волконського в романі "Війна і мир". Він був дипломатом від-королем Саксонії, малоросійським генерал-губернатором (1816-1834).

22. Бодяньський Ілля Гаврилович (1782 – 1848) – прилуцький протоієрей, батько історика, етнографа, літературознавця, редактора-видавця неофіційної частини газети "Полтавские губерніские ведомости" П.І.Бодяньського.